แนวทางการบริหารจัดการสุขภาพตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติของพระสังฆาธิการในตำบลขอนยูง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

GUIDELINES FOR HEALTH MANAGEMENT ACCORDING TO THE NATIONAL SANGHA HEALTH STATUTE OF THE SANGHA IN KHON YUNG SUBDISTRICT, KUT CHAP DISTRICT, UDON THANI PROVINCE

[1]พระครูปริยัติธรรมวราภรณ์ (สมพร พลดาหาญ), [2]พระครูพิศาลสารบัณฑิต, [3]สมเดช นามเกตุ และ [4]อริย์ธัช เลิศรวมโชค

[1]Phrakhru Sutammarattanaporn (Suphoj Namkeart), [2]Phrakru Phisalsarbunthit, [3]Somdej Namked and [4]Arithat Loesruamchok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]6402105023@mcu.ac.th

Received: October 27, 2024; **Revised**: November 10, 2024; **Accepted**: December 29,2024

บทคัดย่อ

แนวคิดความเชื่อเรื่องพญานาค และจริยธรรมของพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท แนวคิดความเชื่อเรื่องพญานาคนั้น มีพื้นฐานด้านพัฒนาการมาจากกรอบแนวคิดดั้งเดิมของอินเดีย 2 สาย คือ 1) สายพราหมณธรรม ที่เห็นว่าพญานาคเกิดมาจากการสร้างของเทพเจ้า 2) สายสมณธรรมที่เห็นว่าพญานาคเกิดมาจากกรรม และผลของการกระทำของตน ส่วนจริยธรรมของพญานาค

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[2] รองศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ในพุทธศาสนา เถรวาท 8 ประการ คือ รักษาศีลอุโบสถ, บำเพ็ญศีลบารมี, ประพฤติตนสุจริต, บำเพ็ญตบะ, ถวายทาน, ปกป้องพระพุทธเจ้า, ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และธำรงพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องพญานาคของประชาชนในจังหวัดหนองคาย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่มีความเชื่อเรื่องพญานาค เพราะปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ประวัติของพระอริยสงฆ์ครูอาจารย์ ตำนานพญานาค คำบอกเล่า และจากประสบการณ์จริง 2) กลุ่มที่ไม่เชื่อเรื่องพญานาค เพราะเกิดจากความไม่รู้ของมนุษย์ เมื่อได้พบเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ จึงคิดไปเองว่าสิ่งนั้นอาจจะมีจริง แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย 3 ด้าน คือ 1) ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในตนเอง 2) ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในครอบครัว 3) ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในสังคม คือ (1) นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปเสริมสร้างจริยธรรม คือ สัปปุริสธรรม 7, อริยมรรคมีองค์ 8 และสังคหวัตถุ 4 (2) นำหลักศีล 5 ปรับใช้กับกฎหมายไปเสริมสร้างจริยธรรม เป็นการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ ทำให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข (3) นำหลักคุณธรรมไปเสริมสร้างจริยธรรม

คำสำคัญ: การเสริมสร้าง, จริยธรรมทางสังคม, สำหรับประชาชน, ความเชื่อเรื่องพญานาค

Abstract

The concept of belief in the Naga and the ethics of the Naga in Theravada Buddhism The concept of belief in the Naga Its developmental basis comes from two traditional Indian concepts: 1) Brahman Dhamma who saw that the Naga was born from the creation of the gods 2) the line of monks who saw that the Naga was born from karma and the results of their actions As for the ethics of the Naga in Theravada Buddhism, there are 8 principles: keeping the uposatha precepts, practicing the precepts, acting honestly, practicing asceticism, giving alms, protecting the Buddha, and believing in Buddhism. and maintain Buddhism People's beliefs about the Naga in Nong Khai Province are divided into 2 groups: 1) those who believe in the Naga Because there is evidence in the Tripitaka Theravada Buddhist scriptures The history of the noble monks and teachers, the legend of the Naga, hearsay and real experiences. 2) Groups that do not believe in the Naga. Because it is caused by human ignorance. When encountering supernatural events So he thought to himself that it might actually exist. Guidelines for strengthening social ethics for the people through beliefs about the Nagas In Nong Khai Province, 3

aspects are: 1) strengthening ethics in oneself 2) strengthening ethics in the family 3) strengthening ethics in society, namely (1) using Buddhist principles to strengthen ethics, namely Sappurisadhamma 7, the Noble Eightfold Path and the Four Sangha Vatthu (2) Apply the principles of the Five Precepts to the law to strengthen ethics. It is the control of human behavior. Make society live in peace. (3) Apply moral principles to strengthen ethics.

Key words: strengthening, social ethics, for the people, belief in the Naga,

บทนำ

ในทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงพญานาคมีกำเนิด 4 ประเภท คือ (1) อัณฑชะ (2) ชลาพุชะ (3) สังเสทชะ และ (4) โอปปาติกะ (สำ.ข. (ไทย) 17/343/350) โดยนาคที่กำเนิดในแต่ละประเภทก็จะมีอำนาจและความละเอียดอ่อนในด้านภพภูมิหรือกำลังแห่งฤทธิ์แตกต่างกัน โดยพญานาค และนาคทั้งหลายจะอยู่ภายใต้การปกครองของท้าววิรูปักษ์ในฐานะที่เป็นหนึ่งในท้าวจตุโลกบาล (ม.มู. (ไทย) 12/152/151)

พญานาคยังเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถย้อนความเป็นมาได้ยาวไกล ก่อนที่ศาสนาพุทธจะเข้ามามีอิทธิพลเหนือความเชื่อเรื่องผี โดยมีหลักฐานพบภาชนะลายเขียนสีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นภาชนะตอนปลายยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีอายุราว 1,800 - 2,300 ปีมาแล้ว ซึ่งไม่ได้ใช้หุงต้มอาหาร แต่ใช้ฝังดินร่วมกับศพ บนภาชนะเขียนสีมีรูปสัตว์มากมาย เช่น กวาง ควาย และงู (Sin Udee, 1967: 11) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าได้กลายเป็นสัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณร่วมกับสัตว์อื่น ๆ ตั้งแต่สมัยนั้น โดยถือว่าพญานาคหรืองูเป็นสัญลักษณ์ของน้ำ มีอำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถบันดาลให้เกิดแม่น้ำ หนอง บึง ภูเขาและแหล่งที่อยู่อาศัยได้ (Srisakon Valliphodom, 1990: 13) แต่มีข้อสังเกตที่สำคัญคือ แม้ว่าความเชื่อผีจะนับถือสัตว์อื่นที่เป็นสัญลักษณ์ในการบูชาเพื่อวัตถุประสงค์ด้านการเพาะปลูกหรือด้านกสิกรรมเช่นเดียวกับการบูชางูก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น นับถือควาย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ นับถือกบหรือคันคาก บูชาเพื่อขอฝน เป็นต้น แต่ก็ไม่มีสัญลักษณ์ใดเลยที่ยังมีบทบาทที่สำคัญและสามารถผนวกเข้ากับคติความเชื่อของศาสนาพุทธได้ดีเท่าสัญลักษณ์แห่งพญานาค คงเนื่องจากในตำนานเดิมของศาสนาพุทธ ได้มีการกล่าวถึงพญานาคว่าเป็นผู้ปกป้องรักษาพุทธศาสนาอยู่แล้ว ดังนั้น กลุ่มชนในวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง จึงสร้างตำนานของกลุ่มชนให้สอดคล้องกับตำนานข้างต้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากข้อความในตำนานอุรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม) ตอน “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก” ซึ่งเป็นเรื่องพระพุทธเจ้า

ทรงมีชัยชนะเหนือพญานาคหรือเหล่าพญานาคทั้งหลายเข้ามาฟังธรรมของพระองค์ ล้วนเป็นการแสดงถึงชัยชนะของศาสนาพุทธที่มีต่อระบบความเชื่อเก่าทั้งสิ้น

บทบาทของพญานาคในวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง จึงกลายเป็นผู้พิทักษ์พุทธศาสนา นับจากนี้ไปความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคนี้ได้ผ่านช่วงยุคสมัยในประวัติศาสตร์ต่าง ๆ มาจนถึงปัจจุบัน โดยถูกรักษาเอาไว้ด้วยระบบสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นการทำงานของระบบความคิด ในใจมนุษย์ที่เป็นระบบเชิงนามธรรมที่ลึกซึ้ง และระบบสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงโครงสร้างในจิตใจมนุษย์ได้ดีที่สุด คือ “ระบบภาษา” และ “ศาสนา” ซึ่งทั้งสองระบบรวมกันอยู่ในนิทานปรัมปรามากที่สุด (Chitrakorn Empan, 2002: 51) จะเห็นได้ชัดจากพิธีกรรม ประเพณี และตำนานต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่อย่างมากมาย และงานศิลปกรรมต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นก็ดูเสมือนว่ามีสัญลักษณ์แห่งพญานาคเป็นแกนกลางของความหมาย เป็นเนื้อหาที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังภาพที่ปรากฏนั้นด้วย ทำให้เกิดคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม คุณค่าเหล่านี้เป็นคุณค่าในจารีตวัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม และต่อมามีความพยายามที่จะเสริมสร้างคุณค่าขึ้นมา เช่น ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของภาคประชาชนที่เป็นการบ่งบอกถึงความพยายามที่จะสร้างคุณค่า และจริยธรรมใหม่ที่วางอยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์เรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มักแสดงออกผ่านเรื่องสิทธิ เป็นต้น อันเป็นสิ่งที่จะช่วยกำกับกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันในสังคม (Anan Kanchanaphan, 2001: 44)

ในจังหวัดหนองคาย มีปัญหาอาชญากรรมเกิดขึ้นมากมายเช่นกัน ซึ่งปรากฏตามข่าวอาชญากรรมในสื่อหนังสือพิมพ์ และสื่อออนไลน์ต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นการชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ กรณีเช่น ข่าวผู้จัดการออนไลน์ มิจฉาชีพชายหญิงอาละวาดที่หนองคาย ฝ่ายชายทำทีขอซื้อทองไปฝากญาติ ฝ่ายหญิงไปธนาคารเอาเช็คเข้าบัญชีร้านทอง 2.9 ล้านบาท เจ้าของร้านโทร.ถามธนาคาร บอกมีตัวเลขเข้าบัญชีแล้ว จึงให้ทองรูปพรรณไป 200 บาท รู้ตัวอีกทีเป็นเคลียริ่งเช็ค ตำรวจรู้ตัวคนร้ายแล้ว เคยก่อเหตุมาก่อน เร่งล่าตัว เมื่อเวลาประมาณ 12.45 น. วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2565 ร.ต.อ.กฤษณะ ธรรมจิตร รองสารวัตร (สอบสวน) ได้รับแจ้งจากร้านทองศรีรุ่งเรือง เลขที่ 365 ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ว่ามีชายไทยเข้ามาหลอกเอาทองในร้าน จึงได้ออกตรวจสอบพร้อม พ.ต.อ.ยุทธนา งามชัด ผกก.สภ.เมืองหนองคาย, พ.ต.ต.อัครเดช พรมโสภา สวป. ตำรวจชุดสืบสวน และเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานเก็บลายนิ้วมือของผู้ต้องสงสัย พ.ต.อ.ยุทธนา งามชัด ผกก.สภ.เมืองหนองคาย กล่าวว่า พฤติการณ์ในคดีนี้ มีชายไทยสวมเสื้อเชิ้ตสีดำ กางเกงขายาวสีดำ รองเท้าหนังสีดำ สวมหน้ากากอนามัยสีดำ รูปร่างผอมสูงประมาณ 170 เซนติเมตร ผมรองทรงยาว เข้าไปในร้านทองศรีรุ่งเรืองแจ้งกับทางร้านว่าต้องการซื้อทองไปแจกให้ญาติพี่น้อง โดยจะมีคนโอนเงินเข้าบัญชี สักพักแจ้งทางร้านว่ามีคนโอนเงินเข้าบัญชีแล้ว ทางเจ้าของร้านทองได้โทรศัพท์ติดต่อกับธนาคารขอให้ตรวจสอบเงินเข้าบัญชี ทางธนาคารก็

แจ้งว่ามีตัวเลขเงินในบัญชีแล้ว 2.9 ล้านบาท ทางร้านจึงได้นำทองรูปพรรณน้ำหนักรวม 200 บาท ให้คนร้ายไปประมาณ 15 นาที เจ้าของร้านได้ตรวจสอบเงินพบว่าเป็นการนำเงินเข้าบัญชีโดยเช็คเคลียริ่ง ซึ่งยังไม่สามารถเบิกเงินออกมาได้ ทำให้รู้ตัวว่าน่าจะถูกหลอก จึงได้เข้าแจ้งความต่อตำรวจ (Online Manager News, 2022: 1-2) นอกจากคดีชิงทองแล้ว ยังมีคดีลักรถยนต์และจักรยานยนต์ขายข้ามฝั่งโขงไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) คดีค้ายาเสพติดให้โทษ คดีฆาตกรรม และคดีอาชญากรรมอีกหลายคดี ประเด็นปัญหาดังกล่าว ทำให้ประชาชนในจังหวัดหนองคาย นอกเหนือจากการพึ่งเจ้าหน้าที่บ้านเมืองแล้ว ยังต้องพึ่งในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่เรียกกันว่า การนับถือพญานาค และพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ และเป็นที่พึ่งทางใจอีกทางหนึ่ง

ดังนั้น การเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมของประชาชนในจังหวัดหนองคาย จึงต้องอาศัยบรรทัดฐานทางสังคมที่สร้างรูปแบบจริยธรรมทางสังคม ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) วิถีประชา หรือวิถีชาวบ้าน (Folkways) ซึ่งปฏิบัติตามความเคยชินและยอมรับในสังคม เช่น การลุกให้คนชรานั่งในรถประจำทาง วิถีประชา ยังหมายถึง มารยาททางสังคมงานพิธีต่าง ๆ ตามสมัยนิยม เช่น การแต่งกาย การรับประทานอาหาร การอาบน้ำวันละ 2 ครั้ง ผู้ที่ละเลยไม่ปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวจะได้รับการติเตียน และเยาะเย้ยถากถางหรือการนินทาจากผู้อื่น 2) กฎและศีลธรรมจารีต (Morals) หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สมาชิกในสังคมปฏิบัติโดยเคร่งครัดมีความสำคัญมากกว่าวิถีประชา หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกสังคมประณามอย่างรุนแรง กฎศีลธรรมมักเป็นข้อห้าม เป็นกฎบังคับและมีเรื่องศีลธรรมความรับผิดชอบชั่วดีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยมาก 3) กฎหมาย (Law) กฎเกณฑ์หรือข้อบังคับที่รัฐบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร โดยองค์การทางการเมืองการปกครองความสำคัญของบรรทัดฐานทางสังคมต่อการจัดระเบียบทางสังคมเป็นแนวทางพฤติกรรมของมนุษย์ที่ทุกคนมีความเข้าใจร่วมกันทำให้ประพฤติปฏิบัติไปในทางเดียวกันและมีไว้ควบคุมสมาชิกใน สังคมให้อยู่ในกรอบของสังคมไม่เป็นอันตรายต่อสังคมเพราะมนุษย์นั้นสามารถทำสิ่งที่ดีงาม และชั่วร้าย (Phisit Khotrasuphot, 2016: 4)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาคประชาชน ในจังหวัดหนองคาย” เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค แล้วนำผลการศึกษาเพื่อให้ประชาชนสามารถปฏิบัติตนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดความเชื่อเรื่องพญานาค และจริยธรรมของพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท

2. เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องพญานาคของประชาชนในจังหวัดหนองคาย

3. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยได้กำหนด จำนวน 30 รูป/คน มีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้ (1) เป็นผู้มีความเชื่อเรื่องพญานาค (2) เป็นผู้ที่สนใจและมีความรู้ในเรื่องพญานาค สามารถอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ในระดับหนึ่ง (3) เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องกับงานพิธีกรรมต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนา (4) เป็นผู้ที่อาศัยอยู่บ้านจุมพล ตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 30 รูป/คน ประกอบไปด้วย พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป, ข้าราชการ/พนักงาน อบต.จุมพล จำนวน 18 คน, ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 คน และประชาชนทั่วไป จำนวน 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วปรับปรุงแบบก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ 1. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารโดยการศึกษารวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล 2. ผู้วิจัยกำหนด วัน เวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีจดบันทึกการสัมภาษณ์ ด้วยแบบสัมภาษณ์ บันทึกเสียง และบันทึกภาพ 4. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วนำมาวิเคราะห์ พร้อมทั้งแยกแยะ จับประเด็นที่

เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อให้ข้อมูลนั้น เป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย 5. ผู้วิจัยดำเนินการการสนทนากลุ่ม โดยการเชิญผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐาน เพื่อที่จะได้ผลการสนทนากลุ่มในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ และกระบวนการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. แนวคิดความเชื่อเรื่องพญานาค และจริยธรรมของพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท

แนวคิดความเชื่อเรื่องพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท มีพื้นฐานด้านพัฒนาการมาจากกรอบแนวคิดดั้งเดิมของอินเดีย 2 สาย คือ โดยเห็นว่าสรรพสิ่งเกิดมาจากการกระทำและผลของการกระทำ ในวัฒนธรรม 2 สายนี้ ก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องพญานาคแยกเป็น 2 สาย คือ (1) สายพราหมณธรรม ที่เห็นว่าพญานาคเกิดมาจากการสร้างของเทพเจ้า และ (2) สายสมณธรรมที่เห็นว่าพญานาคเกิดมาจากกรรม และผลของการกระทำของตน และพญานาคในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีบ่อเกิดมาจากแนวคิดสายสมณธรรมที่เน้นหลักปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่องของ การเกิดมาจากหลักอิทัปปจจยตา โดยแบ่งรูปแบบการเกิดเป็น 4 ประเภท คือ อัณฑชะ ชลาพุชะ สังเสทชะ และโอปปาติกะ โดยมีมูลเหตุของการเกิดอยู่ 2 ประการคือ (1) กุศลกรรม และ (2) อกุศลกรรม ซึ่งลักษณะการเกิดของพญานาคในจักรวาลเห็นว่ากำเนิดนาคจัดเป็นการเกิดในอบาย แต่เป็นสุคติไม่ใช่ทุกขคติ โดยการเกิดของนาคจะเกิดในภพภูมิที่จัดว่าเป็นกามาวจรภูมิ คือ เทวโลก มนุษยโลก และสัตวดิรัจฉาน ในบรรดานาคที่ถือกำเนิดมาทั้งหมดทุกประเภทจะอยู่ในการปกครองของพญานาคผู้เป็นราชาแห่งนาคชื่อว่า “ท้าววิรูปกษ์” ซึ่งเป็นผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นท้าวจตุโลกบาลความเชื่อของชาวพุทธเกี่ยวกับพญานาค โดยส่วนใหญ่จะเชื่อว่า พญานาคเป็นสัตว์กึ่งเทพ มีอิทธิฤทธิ์ศักดานุภาพสามารถเนรมิตร่างกายเป็นมนุษย์ชายและหญิงได้ ทั้งยังมีความเชื่อว่าพญานาคนั้นเป็นสัญลักษณ์แห่งสายน้ำ เป็นผู้พิทักษ์รักษาและเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ในด้านการสร้างความสามัคคีปรองดอง สงบ สันติสุขในสังคม พญานาคมีอิทธิพลในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านศิลปกรรม และ

สถาปัตยกรรม ได้แก่ รูปปั้นพญานาคที่บันไดพระอุโบสถ เสมือนทำหน้าที่เป็นพาหนะที่จะนำมนุษย์ข้ามพ้นวัฏสงสารไปได้ เป็นต้น

ส่วนจริยธรรมของพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท มี 8 ประการ คือ 1) รักษาศีลอุโบสถ 2) การบำเพ็ญศีลบารมี เช่น ในภูริทัตชาดก เป็นชาติที่ 6 ของทศชาติชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนาคราชชื่อ ภูริทัต โอรสของท้าวทศรถแห่งเมืองนาค 3) ประพฤติตนสุจริต ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ 4) บำเพ็ญตบะเพื่อต้องการเกิดเป็นมนุษย์ เช่น เมื่อพระมหาสัตว์เจ้าเสวยนาคราชสมบัติอยู่ในนาคพิภพนั้น ในเวลาต่อมาก็เกิดวิปฏิสาร คิดว่าประโยชน์อะไรด้วยกำเนิดดิรัจฉานนี้แก่เรา เราจักอยู่รักษาอุโบสถกรรม พ้นจากอัตภาพนี้ไปสู่ดินแดนมนุษย์ จักได้แทงตลอดสัจจธรรม กระทำที่สุดแห่งทุกข์ดังนี้ เป็นต้น 5) ถวายทาน พญานาคเคยถวายทานแด่พระพุทธเจ้า 6) ปกป้องพระพุทธเจ้า ปกปักรักษาพระพุทธศาสนา เช่น พญานาคปกป้องพระพุทธเจ้า สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเมื่อแรกตรัสรู้ประทับอยู่ ณ ควงต้นมุจลินท์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เป็นผู้ปกป้องพระพุทธเจ้าและผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา 7) ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ในกรณีนาคขอบวชในพุทธศาสนา ในคัมภีร์มหาวัตต์ได้กล่าวถึง นาคซึ่งแปลงกายเข้าไปบวชในศาสนา เมื่อจับได้พระพุทธองค์จึงตรัสประชุมสงฆ์ และตรัสแก่นาคให้ไปรักษาอุโบสถศีล แล้วจากการเป็นนาคกลายเป็นมนุษย์ 8) ธำรงพระพุทธศาสนา พญานาคคือผู้ธำรงพระพุทธศาสนา โดยปรากฏให้เห็นในตำนานและวรรณกรรม ทั้งในพระไตรปิฎก และตำนานอุรังคธาตุต่าง ๆ ทั้งการปราบพญานาคของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการแสดงชัยชนะเหนือความเชื่อแบบเดิม จึงก่อให้เกิดบทบาทใหม่ของพญานาคในด้านการส่งเสริมบารมีของพระพุทธเจ้า หรือการเป็นตัวแทนในผู้ฝักใฝ่ในธรรม รวมทั้งการปรากฏพญานาครูปแบบต่าง ๆ ในศาสนสถาน วัดวาอาราม หรือศาสนวัตถุ อีกทั้งความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค

ดังนั้น จริยธรรมของพญานาคทั้ง 8 ประการดังกล่าวข้างต้น สามารถเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้มนุษย์พึงนำไปปฏิบัติ 3 ทาง คือ 1) นำหลักศีลธรรมมาปฏิบัติ 2) ใช้หลักคุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์ ความเมตตา และความสามัคคี และ 3) ยึดมั่นในหลักศาสนา เมื่อมนุษย์ได้พัฒนาทั้งกาย วาจา และใจ ไปในทางที่เป็นกุศลคือ ดีได้แล้ว ย่อมเป็นอุปการะต่อการใช้ชีวิตในสังคมเมื่อทุกคนเป็นคนดีประพฤติปฏิบัติดีต่อกันเป็นจำนวนมาก สังคมที่อยู่ก็เป็นสังคมของคนดี เรียกได้ว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าในตัวเอง และมีคุณค่าต่อประเทศชาติต่อไป

2. ความเชื่อเรื่องพญานาคของประชาชนในจังหวัดหนองคาย

2.1 กลุ่มที่มีความเชื่อเรื่องพญานาค เพราะปรากฏในพระไตรปิฎก คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ประวัติของพระอริยสงฆ์ครูอาจารย์ ตำนานพญานาค คำบอกเล่า และจากประสบการณ์จริง

1.2 กลุ่มที่ไม่เชื่อเรื่องพญานาค เพราะเกิดจากความไม่รู้ของมนุษย์ เมื่อได้พบเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ จึงคิดไปเองว่าสิ่งนั้นอาจจะมีจริง

3. แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย

3.1 ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในตนเอง 12 ประการ คือ รับผิดชอบ มีเหตุผล อุตสาหะ ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย เมตตากรุณา เสียสละ กตัญญูกตเวที สัมมาคารวะ สามัคคี และยุติธรรม

3.2 ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในครอบครัว เช่นบุตรพึงปรนนิบัติต่อพ่อแม่ พ่อแม่พึงแสดงความรักต่อลูก การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อลูกหลาน และนำหลักธรรมไปปรับใช้ในครอบครัว ได้แก่ ฆราวาสธรรม ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ สุจริต 3 พรหมวิหาร 4 และศีล 5

3.3 ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในสังคม คือ (1) นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปเสริมสร้างจริยธรรม เช่น สัปปุริสธรรม 7 อริยมรรคมีองค์ 8 และสังคหวัตถุ 4 (2) นำหลักศีล 5 ปรับใช้กับกฎหมายไปเสริมสร้างจริยธรรม เป็นการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ ทำให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข (3) นำหลักคุณธรรมไปเสริมสร้างจริยธรรม 7 ประการ คือ ซื่อสัตย์ มีวินัย เสียสละ กตัญญูกตเวที สัมมาคารวะ สามัคคี และเมตตากรุณา

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย มีประเด็นที่น่าสนใจสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวคิดความเชื่อเรื่องพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท มีพื้นฐานด้านพัฒนาการมาจากกรอบแนวคิดดั้งเดิมของอินเดีย 2 สาย คือ โดยเห็นว่าสรรพสิ่งเกิดมาจากการกระทำและผลของการกระทำ ในวัฒนธรรม 2 สายนี้ ก่อให้เกิดแนวคิดเรื่องพญานาคแยกเป็น 2 สาย คือ (1) สายพราหมณธรรม ที่เห็นว่าพญานาคเกิดมาจากการสร้างของเทพเจ้า และ (2) สายสมณธรรมที่เห็นว่าพญานาคเกิดมาจากกรรม และผลของการกระทำของตน ความเชื่อของชาวพุทธเกี่ยวกับพญานาคโดยส่วนใหญ่จะเชื่อว่า พญานาคเป็นสัตว์กึ่งเทพ มีอิทธิฤทธิ์ศักดานุภาพ สามารถเนรมิตร่างกายเป็นมนุษย์ชาย และหญิงได้ ทั้งยังมีความเชื่อว่าพญานาคนั้นเป็นสัญลักษณ์แห่งสายน้ำ เป็นผู้พิทักษ์รักษาและเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ในด้านการสร้างความสามัคคีปรองดอง สงบ สันติสุขในสังคม พญานาคมีอิทธิพลในด้านต่างๆ เช่น ด้านศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ได้แก่ รูปปั้นพญานาคที่บันไดพระอุโบสถ เสมือนทำหน้าที่เป็นพาหนะที่จะนำมนุษย์ข้ามพ้นวัฏสงสารไปได้ เป็น

ต้น ส่วนจริยธรรมของพญานาคในพุทธศาสนาเถรวาท มีข้อค้นพบ 8 ประการ คือ 1) รักษาศีลอุโบสถ เช่น ครั้งสมัยพุทธกาล พระบรมศาสดาเสด็จประทับอยู่ ณ พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงกล่าวถึงคุณความดีของการรักษาศีลอุโบสถของอุบาสก อุบาสิกาว่าเป็นราชบัณฑิต เป็นเหตุให้นาคทั้งหลายได้ละนาคสมบัติ เพื่อมุ่งรักษาศีลอุโบสถให้พ้นจากกำเนิดนาคของตน 2) บำเพ็ญศีลบารมี เช่น ในภูริทัตชาดก เป็นชาติที่ 6 ของทศชาติชาดก 3) ประพฤติตนสุจริต ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เช่น พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่านาคว่า..ถ้าวันนี้พวกเราพึงประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจไซร้ เมื่อเป็นอย่างนี้เมื่อตายไปพวกเราจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เชิญพวกเรามาประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจเสียในบัดนี้เถิด 4) บำเพ็ญตบะเพื่อต้องการเกิดเป็นมนุษย์ เช่น เมื่อพระมหาสัตว์เจ้าเสวยนาคราชสมบัติอยู่ในนาคพิภพนั้น ในเวลาต่อมาก็เกิดวิปฏิสาร คิดว่าประโยชน์อะไรด้วยกำเนิดดิรัจฉานนี้แก่เรา เราจักอยู่รักษาอุโบสถกรรม พ้นจากอัตภาพนี้ไปสู่ดินแดนมนุษย์ จักได้แทงตลอดสัจจธรรม กระทำที่สุดแห่งทุกข์ดังนี้ เป็นต้น 5) ถวายทาน พญานาคเคยถวายทานแด่พระพุทธเจ้าว่า ครั้งนั้นกุฏุมพีทั้งสองนั้นทำการบำรุงดาบสเหล่านั้นจนตลอดชีวิต เมื่อเหล่าดาบสบริโภคแล้วอนุโมทนา รูปหนึ่งกล่าวพรรณนาคุณของภพท้าวสักกะ รูปหนึ่งพรรณนาคุณภพของนาคราชแผ่นดินเจ้า บรรดากุฏุมพีทั้งสอง คนหนึ่งปรารถนาภพท้าวสักกะก็บังเกิดเป็นท้าวสักกะ คนหนึ่งปรารถนาภพนาค เป็นต้น 6) ปกป้องพระพุทธเจ้า ปกปักรักษาพระพุทธศาสนา เช่น พญานาคปกป้องพระพุทธเจ้า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเมื่อแรกตรัสรู้ประทับอยู่ ณ ควงต้นมุจลินท์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบลอุรุเวลา เป็นต้น 7) ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ในกรณีนาคขอบวชในพุทธศาสนา ในคัมภีร์มหาวัตต์ได้กล่าวถึง นาคซึ่งแปลงกายเข้าไปบวชในศาสนา กระทั่งวันหนึ่งเข้านอนตอนกลางวันขาดสติมนต์เสื่อมร่างจึงกลับเป็นพญานาค เมื่อพระพุทธเจ้าทราบจึงให้พ้นจากการเป็นพระภิกษุด้วยแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนา พญานาคได้ขอถวายคำว่านาค สำหรับเรียกผู้ที่เข้ามาขอบวชในพระพุทธศาสนา 8) ธำรงพระพุทธศาสนา พญานาคคือผู้ธำรงพระพุทธศาสนา โดยปรากฏให้เห็นในตำนานและวรรณกรรม ทั้งในพระไตรปิฎกและตำนานอุรังคธาตุต่าง ๆ ทั้งการปราบพญานาคของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการแสดงชัยชนะเหนือความเชื่อแบบเดิม จึงก่อให้เกิดบทบาทใหม่ของพญานาคในด้านการส่งเสริมบารมีของพระพุทธเจ้าหรือการเป็นตัวแทนในผู้ฝักใฝ่ในธรรม รวมทั้งการปรากฏพญานาครูปแบบต่าง ๆ ในศาสนสถาน วัดวาอาราม หรือศาสนวัตถุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Phra Sophon Wihankarn (Phisit Suwiro Thammarot) (2012: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องพญานาคในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีความเชื่อเรื่องพญานาคของชุมชนสองฝั่งโขง” ผลการวิจัย พบว่า พญานาคในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีพัฒนาการ มาจากความเชื่อเรื่องการบูชางูของชาวคราวิเดียนแห่งอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ ก่อนที่จะได้รับการพัฒนามาเป็นความ

เชื่อเรื่องพญานาคของชาวอารยันภายใต้ความเชื่อว่า พญานาคเกิดมาจากการสร้างของเทพเจ้า และต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นแล้วก็ได้มีความเชื่อว่าพญานาคเป็นสัตว์โลกที่อยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม ไม่ได้ถูกสร้างมาจากเทพเจ้า โดยมีกำเนิดมาจากการกระทำกรรม 2 ประการ คือ (1) กุศลกรรม และ (2) อกุศลกรรม เช่น การรักษาอุโบสถศีลแล้วปรารถนาความเป็นนาคหรือการละเมิดพระวินัย เป็นต้น โดยพญานาคจะมีบ่อเกิดจากกำเนิด 4 คือ (1) อัณฑชะ (เกิดในฟองไข่) (2) ชลาพุชะ (เกิดในครรภ์) (3) สังเสทชะ (เกิดในเถ้าไคล) และ (4) โอปปาติกะ (ผุดเกิด) เมื่อถือกำเนิดมาแล้วย่อมอยู่ใต้การปกครองของพญานาคผู้ใหญ่ชื่อว่าท้าววิรูปักษ์ ซึ่งเป็นผู้นำของนาคและเป็นหนึ่งในท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 พญานาคมีที่อยู่ชื่อว่าโภควดีบ้าง วาสนคร หรือหิรัญญวดีบ้าง โดยวิมานดังกล่าวจะอยู่ในหลายสถานที่ เช่น แม่น้ำ ภูเขา มหาสมุทร และใต้แม่น้ำ เป็นต้น พระพุทธศาสนายืนยันว่า พญานาคเป็นสัตว์ที่มีอยู่จริงในฐานะที่เป็นสัตว์ประเภทหนึ่งที่มีกำเนิดในจักรวาลนี้ สำหรับความเชื่อพญานาคของชุมชนสองฝั่งโขงนั้น มีพัฒนาการมาจากความเชื่อในเรื่อง (1) การบูชางู (2) การบูชาวิญญาณบรรพบุรุษของชนพื้นเมืองเผ่านาคก่อนที่จะรับเอากระแสความเชื่อของศาสนาอินเดียคือ ศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะศาสนาอินเดียได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องพญานาคของชาวชุมชนสองฝั่งโขงต่างกัน กล่าวคือ (1) ภายใต้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ทำให้ความเชื่อเรื่องงูหรือนาคของชนพื้นเมืองถูกทำลายและให้หันมานับถือศาสนาพราหมณ์แทน (2) ภายใต้อิทธิพลความเชื่อของศาสนาพุทธโดยเฉพาะพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ความเชื่อเรื่องพญานาคของชาวชุมชนสองฝั่งโขงได้รับการฟื้นฟู และพัฒนาให้เข้ากับความเชื่อของพระพุทธศาสนามาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

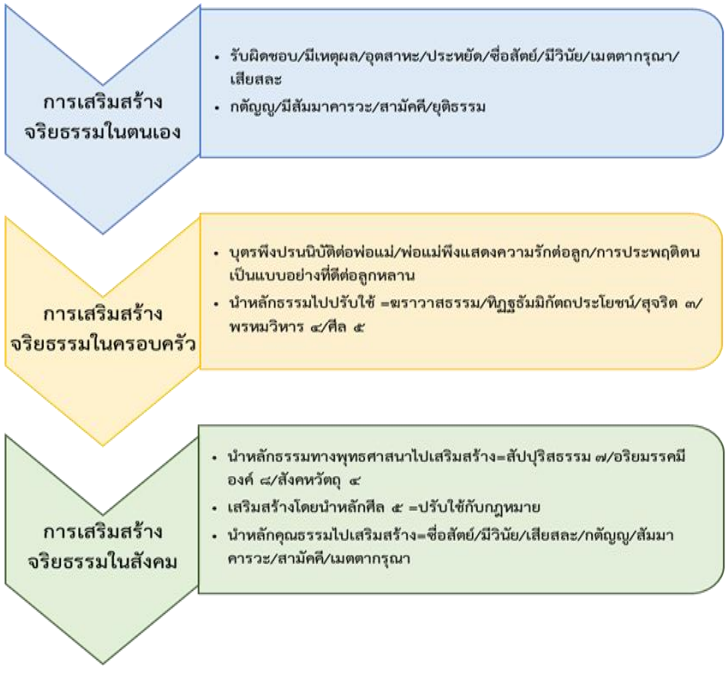
2. ความเชื่อเรื่องพญานาคของประชาชนในจังหวัดหนองคาย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่มีความเชื่อเรื่องพญานาค เพราะปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก, คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, ประวัติของพระอริยสงฆ์ครูอาจารย์, ตำนานพญานาค, คำบอกเล่า และจากประสบการณ์จริง 2) กลุ่มที่ไม่เชื่อเรื่องพญานาค เพราะเกิดจากความไม่รู้ของมนุษย์ เมื่อได้พบเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ จึงคิดไปเองว่าสิ่งนั้นอาจ จะมีจริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Chitrakorn Emphan (2002: 1-2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พญานาค เจ้าแห่งแม่น้ำโขง พิธีกรรมกับระบบความเชื่อพื้นบ้านแห่งวัฒนธรรมอีสาน” ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องพญานาคนั้น ถือได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อชุมชนสองฝั่งโขงเป็นอย่างมาก โดยร่องรอยความเชื่อดังกล่าวปรากฏอยู่หลายแห่งในนิทานหรือตำนานปรัมปรา และผลการวิจัยนี้ก็สรุปได้ว่า ความเชื่อของชาวอีสานเรื่องพญานาคนั้น หากพิจารณาจากกรอบทางสังคมวิทยา สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประการคือ (1) พญานาคเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มชนดั้งเดิม (2) พญานาคเป็นสัญลักษณ์ของเจ้าแห่งดินและน้ำ และ (3) พญานาคเป็นลัทธิทางศาสนาและหากพิจารณาจากกรณีที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการคือ กรณีการทำพิธีบวงสรวง

บูชาบั้งไฟพญานาคของชุมชนบ้านอาฮง อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ก็พบว่าความเชื่อเรื่องพญานาคมักจะปรากฏอยู่ในลัทธิความอุดมสมบูรณ์ของสังคมและวัฒนธรรมอีสานที่ผู้ประกอบพิธีกรรมพยายามที่จะใช้พิธีกรรมเป็นสื่อในการติดต่อกับเทพเจ้านาคราช ที่อยู่เหนือธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผลการวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาในเชิงสังคมมนุษยวิทยาและสังคมวิทยา ทำให้ผู้วิจัยมุ่งจะศึกษาปรากฏการณ์ด้านความเชื่อและพิธีกรรมการบวงสรวงบูชาบั้งไฟพญานาคในด้านสัญลักษณ์เท่านั้น ทำให้มิติทางศาสนาถูกมองข้าม เช่น ความเชื่อและการแสดงออกในกรณีดังกล่าวว่ามีความเชื่อมโยงกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาบ้างหรือไม่ หรือพิธีกรรมเช่นนี้ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาบ้างหรือไม่ ซึ่งประเด็นดังกล่าวยังไม่ปรากฏในผลงานวิจัยฉบับนี้เลย

3. แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมสำหรับประชาชนผ่านความเชื่อเรื่องพญานาค ในจังหวัดหนองคาย 3 ด้าน คือ 1) ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในตนเอง 12 ประการ คือ รับผิดชอบ มีเหตุผล อุตสาหะ ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย เมตตากรุณา เสียสละ กตัญญูกตเวที สัมมาคารวะ สามัคคี และยุติธรรม 2) ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในครอบครัว คือ บุตรพึงปรนนิบัติต่อพ่อแม่ พ่อแม่พึงแสดงความรักต่อลูก การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อลูกหลาน และนำหลักธรรมไปปรับใช้ในครอบครัว ได้แก่ ฆราวาสธรรม ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ สุจริต 3 พรหมวิหาร 4 และศีล 5 3) ด้านการเสริมสร้างจริยธรรมในสังคม คือ (1) นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปเสริมสร้างจริยธรรม เช่น สัปปุริสธรรม 7 อริยมรรคมีองค์ 8 และสังคหวัตถุ 4 (2) นำหลักศีล 5 ปรับใช้กับกฎหมายไปเสริมสร้างจริยธรรม เป็นการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ ทำให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข (3) นำหลักคุณธรรมไปเสริมสร้างจริยธรรม 7 ประการ คือ ซื่อสัตย์ มีวินัย เสียสละ กตัญญูกตเวที สัมมาคารวะ สามัคคี และเมตตากรุณา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Chan Kliangphibun (1997: 65) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บั้งไฟพญานาคกับการควบคุมทางสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีกิ่งอำเภอรัตนวาปี จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องบั้งไฟพญานาคของชาวกิ่งอำเภอรัตนวาปีนั้น มีส่วนทำให้เกิดการควบคุมทางสังคม เนื่องจากสังคมรับรู้ว่า แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่อยู่ของพญานาคที่มีอำนาจ ซึ่งพญานาคจะทำบั้งไฟพญานาคขึ้นมาบูชาพระพุทธเจ้าทุกปีในวันออกพรรษา โดยความเชื่อเช่นนี้ทำให้ผู้คนไม่กล้าทำให้แม่น้ำโขงสกปรกหรือทำอันตรายแก่สัตว์น้ำในแม่น้ำโขง หากมีผู้กระทำผิดก็จะถูกสังคมลงโทษหรือได้รับความทุกข์จากการกระทำ อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการควบคุมทางสังคม อย่างไรก็ตามผลการวิจัยฉบับนี้ก็ยังขาดเนื้อหาในส่วนขององค์ความรู้ทางพุทธศาสนาแต่จะเป็นการวิจัยในเรื่องความเชื่อท้องถิ่นและการนำปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคไปวิเคราะห์กับกระบวนการควบคุมทางสังคมทำให้เนื้อหาเชิงศาสนา และมิติทางจิตวิญญาณถูกละเลยไป ทำให้ผลการวิจัยนี้ยังขาดความสมบูรณ์อยู่

องค์ความรู้ที่ได้จากกการศึกษา

ผลการศึกษาวิจัย ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

เอกสารอ้างอิง

Anand Kanchanaphan. (2001). *Complex thinking methods in community research: community dynamics and potential for development*. Bangkok: Thailand Research Fund.

Chan Kliangpibun. (1997). *Naga fireballs and social control. Study only the case of Rattanawapi Subdistrict. Nong Khai Province.* Master of Social Work Thesis. Graduate School: Thammasat University.

Chitrakorn Empan. (2002). *Phaya Naga, god of the Mekong River Basin: rituals and belief systems.* Master of Anthropology Thesis Department of Anthropology. Graduate School: Chulalongkorn University.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka. Mahachulalong*

kornrajavidyalaya University edition. Bangkok: Mahachulalongkorn-rajavidyalaya University Press.

Metharaj Rattanapakee. (2008). *Revealing the legend of the Naga. From the time of Buddha to the legend of the Mekong Basin*. Nonthaburi: Knowledge Park Publishing House.

Online manager news. (2022). *Nong Khai gold shop defeats fraud gang. Tricked into clearing a check to buy 200 baht of gold and escaped unscathed*. Retrieved February 12, 2022. From https://mgronline. com/local/ detail/9650000013972.

Pairot Petchasan. (1987). M*ottos about Nagas in the Northeast. Naga in the karma tradition.* Bangkok: Saengsin Printing.

Phra Somporn Anasyo (Chitkla). (2008). *Belief in the Naga in the Khamchanod community.* Master of Buddhist Studies Thesis. Graduate School: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University.

Phra Sophon Wihankarn (Phisit Suwiro Thammaroj). (2012). *An analytical study of the Naga in Theravada Buddhist scriptures: a specific study of the belief in the Naga of communities on both sides of the Mekong River.* Doctor of Philosophy Thesis Department of Buddhism. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phrakru Siripiyatham (Phra Maha Wijut Piyaphanee). (2010). *Autobiography.* Nakhon Ratchasima: Somchai Printing.

Pisit Khotrasupho. (2016). *Lannawithitat Quality social norms.* Lanna Education Project: Chiang Mai University.

Sin Udee. (1967). *Prehistoric times in Thailand*. Bangkok: Fine Arts Department.

Srisakon Valliphodom. (1990). *Isaan in the legend of Orangkhathat. Isaan civilization basin.* Bangkok: Matichon Publishing House.

Sujit Wongthet. (1991). *Nagas in Southeast Asia history*. Bangkok: Matichon Publishing House.

Sumet Rumsai Na Ayuiya. (1986). *Chinese and Vietnamese legends*. Bangkok: Saengsin Printing.